

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

LKI.410.008.03.2016

P/16/070

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

al. Tysiąclecia Państwa Polskiego 4, 25-520 Kielce

T +48 41 249 91 00, F +48 41 249 91 05

lki@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/070 – Przeciwdziałanie e-uzależnieniu dzieci i młodzieży.
Okres objęty kontrolą	Lata szkolne od 2013/2014 do 2015/2016.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach.
Kontroler	Marzena Baradziej, specjalista kp., upoważnienie do kontroli nr LKI/31/2016 z dnia 3 czerwca 2016 r. (dowód: akta kontroli str. 1)
Jednostka kontrolowana	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Ostrowcu Świętokrzyskim, ul. Żeromskiego 5, 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski (dalej: Poradnia lub PPP).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Bożena Kargul, Dyrektor Poradni. (dowód: akta kontroli str. 2-3)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

Poradnia, mimo zróżnicowanych działań i podejmowanych inicjatyw w zakresie przeciwdziałania nadużywaniu przez dzieci i młodzież nowoczesnych technologii, nie prowadziła statystyk w ujęciu problemowym. Nie było zatem możliwe ustalenie faktycznej liczby przypadków, w których u ucznia ujawniono problem nadużywania komputera i Internetu. Poradnia nie podejmowała działań zmierzających do ujawnienia zagrożeń związanych z problemem nadużywania mediów elektronicznych. Do ich prowadzenia niezbędne są wystandaryzowane narzędzia diagnostyczne, którymi Poradnia nie dysponowała.

Poradnia rozpoznawała potrzeby środowiska lokalnego w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i kierowała do dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek edukacyjnych ofertę oddziaływań profilaktycznych. Oferta w zakresie przeciwdziałania e-uzależnieniom obejmowała zajęcia warsztatowe dla uczniów, wykłady dla rad pedagogicznych oraz prelekcje dla rodziców. Zajęcia faktycznie zrealizowane, obejmujące tematykę wyłącznie e-uzależnień odbyły się w niewielkim zakresie, stanowiły jednak odpowiedź na zgłoszone niewielkie zapotrzebowanie szkół i placówek.

Pracownicy PPP nie uczestniczyli w ogólnokrajowych inicjatywach na rzecz bezpieczeństwa w Internecie, w tym także dotyczących przeciwdziałania e-uzależnieniom dzieci i młodzieży, pod patronatem Fundacji Dzieci Niczyje (dalej: FDN), angażowali się jednak w projekty o zasięgu lokalnym.

Funkcjonujący w Poradni system doskonalenia zawodowego pracowników merytorycznych sprzyjał podnoszeniu kwalifikacji, w tym także z zakresu e-uzależnień. Mimo wskazywanego przez Dyrektora Poradni braku merytorycznych szkoleń w zakresie e-uzależnień, pracownicy PPP uczestniczyli w szkoleniach, konferencjach i seminariach, korzystali z ogólnodostępnych materiałów informacyjnych i szkoleniowych, zostali wyposażeni także w fachowe publikacje, pozyskane nieodpłatnie przez Dyrektora Poradni.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

Udzielając bezpośredniego wsparcia dzieciom, ich rodziców obejmowano psychoedukacją i instruktażem. Zakres dalszej pomocy był zróżnicowany: od wydania zaleceń dla rodziców do pracy z dzieckiem, poprzez socjoterapię i psychoterapię dzieci w Poradni, po zalecenie kontaktu z placówkami specjalistycznymi. Zróżnicowane działania poszczególnych specjalistów Poradni wynikały z ich indywidualnych kompetencji, wiedzy i doświadczenia, ale przede wszystkim z braku jednolitych standardów pomocy w systemie poradnictwa w Polsce oraz braku standaryzowanych narzędzi badawczych w tym zakresie.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Działalność edukacyjna i diagnostyczna związana z problemem e-uzależnienia

Opis stanu faktycznego

Poradnia obejmuje zasięgiem placówki oświatowe z terenu miasta Ostrowca Świętokrzyskiego oraz gmin Kunów, Ćmielów, Bałtów i Bodzechów. W roku szkolnym 2015/2016 wsparciem obejmowała 26 przedszkoli publicznych², 29 szkół publicznych, w tym jedną prowadzoną przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Boria-Lemierze-Podgórze, 14 szkół gimnazjalnych, 8 szkół ponadgimnazjalnych i sześć innych placówek³. Ponadto Poradnia obejmuje wsparciem dzieci nieuczęszczające do przedszkoli oraz dzieci i młodzież zamieszkałą w powiecie ostrowieckim potrzebującą pomocy z uwagi na wady wzroku, słuchu, autyzm i inne schorzenia. (dowód: akta kontroli str. 2-14)

Poradnia zatrudnia 19 osób, w tym zadania statutowe Poradni realizuje zespół 16 pracowników pedagogicznych, tj. siedmiu psychologów, ośmiu pedagogów i jeden logopeda. Pracownicy pedagogiczni zatrudnieni w Poradni doskonalili swoje umiejętności zawodowe na studiach podyplomowych oraz kursach kwalifikacyjnych i doskonalących. (dowód: akta kontroli str. 2-6, 48-53)

W roku szkolnym 2013/2014 w Poradni przyjęto 2.031 dzieci i wydano 246 orzeczeń oraz 986 opinii. W kolejnym roku szkolnym liczba dzieci przyjętych wzrosła do 2.137. Wydano 333 orzeczenia i 972 opinie. W roku szkolnym 2015/2016 (wg stanu na dzień 30 czerwca) Poradnia przyjęła 1.411 dzieci, wydając 259 orzeczeń i 702 opinie. (dowód: akta kontroli str. 54-66)

W latach szkolnych od 2013/2014 do 2015/2016 Poradnia rozpoznawała potrzeby środowiska lokalnego w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej na podstawie pisemnych próśb dyrektorów przedszkoli, szkół i placówek oświatowych oraz w oparciu o własne obserwacje gromadzone w toku pracy w punktach konsultacyjnych oraz w Poradni. Każdy pracownik pedagogiczny udzielał pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z konkretnych placówek oświatowych, stosownie do posiadanych kwalifikacji i kierunków kształcenia zawodowego. W Poradni, w odpowiedzi na zidentyfikowane potrzeby dzieci i młodzieży, w 2015 r. zatrudniona została (w wymiarze ½ etatu, tj. 10 godzin tygodniowo) specjalista psychoterapeutka. (dowód: akta kontroli str. 2-4, 67-72)

Poradnia nie prowadziła statystyk w ujęciu problemowym. Ustalenie liczby dzieci i młodzieży, u których ujawniono problem nadużywania mediów elektronicznych odbyło się w trakcie kontroli NIK. Część uczniów z problemami wskazali pracownicy pedagogiczni Poradni, część ustalono na podstawie analizy zaleceń adresowanych do rodziców dzieci w wydawanych przez Poradnię opiniach i orzeczeniach. Ustalenie skali problemu e-uzależnienia i nadużywania mediów elektronicznych nie jest możliwe na podstawie prowadzonej przez Poradnię sprawozdawczości. (dowód: akta kontroli, str. 55-66, 73-104)

²² W tym Katolicki Zespół Edukacyjny w Ostrowcu Świętokrzyskim, przedszkole prowadzone przez Zgromadzenie Sióstr Rodziny Maryi.

³ Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii, Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Kunowie, Zespół Szkół Specjalnych Nr 2, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Ostrowcu Świętokrzyskim, Centrum Kształcenia Ustawicznego, Zakład Doskonalenia Zawodowego.

Bożena Kargul, Dyrektor PPP wyjaśniła: *Poradnia nie ma możliwości prowadzenia statystyk w ujęciu problemowym. Statystyki jakie prowadzi odpowiadają wymaganiom SIO. Program komputerowy w Sekretariacie Poradni został opracowany wiele lat temu nieodpłatnie, i spełnia (...) podstawowe potrzeby.* Ponadto wyjaśniła, że aby pozyskać wiedzę jednakową we wszystkich poradniach w Polsce oprogramowanie powinno być jednolite. Tymczasem, w poradniach nie zatrudnia się informatyków, a wszystkie potrzeby w zakresie konserwacji czy oprogramowania wiążą się z kosztami. (dowód: akta kontroli, str.105, 107-109)

Dyrektor Poradni wyjaśniła również, że PPP nie podejmowała działań zmierzających do ujawnienia (wychwycenia) zagrożeń związanych z problemem nadużywania Internetu. Dyrektorzy szkół, z którymi współpracuje Poradnia nie zwracali się z prośbą o wsparcie lub prowadzenie takich badań. Ponadto Poradnia nie dysponuje żadnymi przesiewowymi metodami, testami czy kwestionariuszami do realizowania przesiewowych badań. Wyjaśniła też: *Mimo iż uważam, że nasza Poradnia dysponuje prawie wszystkimi testami, metodami i standaryzowanymi kwestionariuszami, kupowanymi w Pracowni Testów Psychologiczno-Pedagogicznych w Warszawie (w której zaopatrują się Poradnie) oraz w Gdańsku to jednak okazuje się, że jest brak wielu standaryzowanych testów, kwestionariuszy. Braki te nie wynikają z niechęci pracowników poradni do realizowania diagnoz w zakresie e-uzależnień lecz z braku standaryzowanych metod w tym zakresie dla poradni. Brak standardów badawczych.* (dowód: akta kontroli str. 105-110)

Problem nadużywania mediów elektronicznych ujawniany był w trakcie procesu diagnostycznego i orzeczniczego, a także podczas zajęć socjoterapeutycznych, udzielanych porad bez badań, rozmów wspierająco-motywuujących, konsultacji dla rodziców. (dowód: akta kontroli, str. 267-280)

Łącznie w okresie kontrolowanym, problem ilości czasu spędzanego przez dzieci i młodzież w świecie wirtualnym stwierdzono u 38 uczniów, w tym:

- podczas badań psychologicznych lub pedagogicznych u 24 uczniów, którym wydano opinię po przeprowadzonych badaniach (obok zgłaszanych przez rodzica trudności w nauce ujawniano m.in. problem nadużywania komputera, gier komputerowych, Internetu i innych nowoczesnych technologii i wydawano stosowane zalecenia dla rodziców);
- w trakcie procesu orzeczniczego u ośmiu uczniów;
- w trakcie zajęć socjoterapeutycznych u dwóch dziewczynek;
- u czterech uczniów, których rodzice zgłosili się z problemem zaburzeń emocjonalnych lub nadużywania komputera i Internetu.

U trzech spośród 38 uczniów korzystających z usług Poradni (tj. 8%), jako główny powód zgłoszenia rodzic wskazał uzależnienie dziecka od komputera i Internetu.

Zgłoszenia następowały przez rodzica (opiekuna prawnego) lub szkołę (za zgodą rodzica/opiekuna prawnego) z wykorzystaniem opracowanych przez Poradnię formularzy. (dowód: akta kontroli str. 188-189, 267-280, 284-287, 298-392)

W okresie kontrolowanym, zatrudniona w Poradni kadra pedagogiczna, która włączała się w działania profilaktyczne w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa w sieci, zagrożeń z Internetu czy bezpiecznych form spędzania wolnego czasu uczestniczyła w szkoleniach i konferencjach dotyczących kontrolowanej materii. Były to m.in. następujące szkolenia, seminaria i konferencje:

- *Dzieci w sieci – cyfrowa osobowość naszych czasów* (2014 r. – jedna osoba, zatrudniona na zastępstwo);
- *Internet TAK, uzależnienie NIE* (2013 r. – jedna osoba, zatrudniona na zastępstwo)
- *Cyberzagrożenia – podstawy cyberpsychologii oraz algorytm postępowania specjalistów* (2015 – jedna osoba);
- *Uzależnienia behawioralne – metody profilaktyki i sposoby rozwiązywania problemu* (2014 – jedna osoba);
- *Zagrożenia XXI wieku w wychowaniu dzieci i młodzieży. Rola rodziny w zapobieganiu uzależnieniom internetowym i behawioralnym* (2014 r.);
- *Profilaktyka w szkole czy profilaktyka w rodzinie* (konferencja w 2014 r.);

- *Kształtowanie prawidłowych postaw opiekuńczo-wychowawczych w rodzinie* (2015 r.). (dowód: akta kontroli, str. 111-132, 187)

Ponadto kadra pedagogiczna Poradni samodzielnie podnosiła swe kwalifikacje korzystając z nieodpłatnie pozyskanych w 2015 r. przez Dyrektora Poradni książek *Uzależnienia behawioralne u dzieci i młodzieży. Rozmowy z ekspertem* oraz *Komputer i Internet w domu Vademecum dla rodziców*. (dowód: akta kontroli, str. 190-194)

Szkolenie *Internet TAK, uzależnienie NIE* odbył tylko jeden, zatrudniony w Poradni na zastępstwo pedagog (projekt realizowany przez FDN, finansowany ze środków Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych, będących w dyspozycji Ministra Zdrowia). Pracownicy PPP nie uczestniczyli w ogólnokrajowych inicjatywach na rzecz bezpieczeństwa w Internecie, w tym także dotyczących przeciwdziałania e-uzależnieniom dzieci i młodzieży, pod patronatem FDN czy Fundacji Orange. (dowód: akta kontroli, str. 73-104, 112)

Poradnia prowadziła kampanię informacyjną na temat zasad działania oraz form udzielanej pomocy i wsparcia z wykorzystaniem strony internetowej, tablicy ogłoszeń oraz poprzez współpracę z placówkami przedszkolnymi i szkolnymi. Poradnia opracowywała materiały informacyjne i udostępniała je na swojej stronie internetowej, uczestniczyła w konferencjach oraz w Świętokrzyskich Dniach Profilaktyki pod patronatem starosty ostrowieckiego. Oferta działań profilaktycznych Poradni obejmowała m.in. zajęcia warsztatowe dla dzieci i młodzieży, w tym dotyczące problemu zagrożeń związanych z Internetem, bezpiecznego i efektywnego spędzania wolnego czasu, asertywności, zajęcia profilaktyczno-wychowawcze, szkoła dla rodziców i wychowawców, zajęcia socjoterapeutyczne dla dzieci z rodzin z problemem uzależnień w rodzinie, nadmiernie nieśmiałych i zahamowanych emocjonalnie. W ofercie znalazły się także wykłady dla nauczycieli oraz prelekcje dla rodziców na temat uzależnień behawioralnych (w tym od Internetu), aktualnych zagrożeń ze strony mass mediów. Promując ofertę Poradni, współpracowano także z *Gazetą Ostrowiecką*. (dowód: akta kontroli, str. 73-104, 133-186, 288-297)

W roku szkolnym 2013/2014 zapotrzebowanie na warsztaty dla uczniów poruszające problematykę profilaktyki uzależnień⁴ zgłosiły dwie szkoły podstawowe⁵ i Gimnazjum w Brzostowej. W roku szkolnym 2014/2015 z wnioskami o przeprowadzenie zajęć zwrócili się dyrektorzy trzech szkół podstawowych i Gimnazjum w Ćmielowie. Poradnia nie gromadziła pełnych danych o liczbie uczniów objętych wszystkimi oddziaływaniami profilaktycznymi w latach szkolnych 2013/2014 i 2014/2015. W bieżącym roku szkolnym zapotrzebowanie zgłosiły cztery szkoły podstawowe (objęto nimi 269 uczniów) oraz Gimnazjum w Brzostowej (objęto nimi 23 uczniów klasy I). (dowód: akta kontroli, str. 67-72) Wszystkie warsztaty odbyły się, przy czym ich adresaci różnili się w porównaniu do adresatów określonych w zgłoszonym zapotrzebowaniu. Zapotrzebowanie było konsultowane w trakcie roku szkolnego. W roku szkolnym 2014/2015 w Katolickim Zespole Edukacyjnym w Ostrowcu Świętokrzyskim, na prośbę dyrektora placówki zrealizowano dodatkowo zajęcia w klasie V. W Gimnazjum w Ćmielowie, zamiast zajęć dla klas trzecich, z uwagi na wewnętrzną organizację zajęć szkoły, na wniosek szkoły zorganizowano warsztaty w klasach pierwszych. Żadna ze szkół nie sygnalizowała potrzeby organizacji zajęć dotyczących problemu nadużywania mediów elektronicznych w całym kontrolowanym okresie. (dowód: akta kontroli, str. 106, 109-110)

Ww. zajęcia prowadzono z wykorzystaniem posiadanej wiedzy i własnych scenariuszy opracowanych w oparciu o scenariusze *Ciemna strona komputera*, *Dzień z życia* i inne ogólnodostępne lub pozyskane publikacje i materiały⁶. (dowód: akta kontroli, str. 190-262)

W roku szkolnym 2013/2014 zorganizowano spotkanie z rodzicami dzieci z klasy trzeciej Publicznej Szkoły Podstawowej nr 1 w Ostrowcu Świętokrzyskim na temat *Sukcesy i porażki w wychowaniu*, które dotyczyło m.in. nadużywania Internetu, komputera, gier w telefonie

⁴ Dane na podstawie pisemnych wniosków dyrektorów przedszkoli, szkół i innych placówek, potwierdzone zapisami w dziennikach zajęć.

⁵ Publiczna Szkoła Podstawowa w Brzostowej i Szkoła Podstawowa nr 1 w Ćmielowie.

⁶ Strony Fundacji Orange, strony FDN, www.dyzurnet.pl, www.kopd.pl, www.brpd.gov.pl, www.kidprotect.pl, www.sieciaki.pl, www.dzieckowsieci.pl,

komórkowym. W bieżącym roku szkolnym zorganizowano prelekcję dla rodziców dzieci z Publicznej Szkoły Podstawowej w Ćmielowie *Dziecko sam na sam z komputerem. Bezpieczeństwo w sieci Internet* (około 1/3 45-ciominutowego spotkania poświęcona została e-uzależnieniom). Ponadto na dzień 14 czerwca 2016 r., zgodnie ze zgłoszonym zapotrzebowaniem szkoły, zaplanowano prelekcje dla rodziców dzieci Katolickiego Zespołu Edukacyjnego (*Zagrożenia z Internetu*). Spotkanie to nie odbyło się. (dowód: akta kontroli, str. 67-72)

Z udzielonych przez Bożenę Kargul, Dyrektora Poradni wyjaśnień wynika, że do dnia 13 czerwca 2016 r. szkoła nie nawiązała kontaktu z Poradnią, mimo iż zobowiązała się do określenia godziny tego spotkania. W rozmowie telefonicznej, w dniu 13 czerwca br., pedagog szkoły zaproponowała zaledwie 15 minut na zaprezentowanie tego tematu. Z uwagi na jego ważność i przygotowanie 45-minutowej multimedialnej prezentacji, pracownik merytoryczny Poradni zaproponował szkole organizację tego spotkania jesienią 2016 r. (dowód: akta kontroli, str. 106, 109-110)

W kontrolowanym okresie nie przeprowadzono szkoleń rad pedagogicznych w zakresie zagrożeń związanych z nadużywaniem komputera i Internetu. Poszczególne placówki nie zgłaszały takiego zapotrzebowania. Nie prowadzono także zajęć profilaktycznych w szkołach ponadgimnazjalnych. (dowód: akta kontroli, str. 67-72)

PPP w kontrolowanym okresie nie współpracowała z organizacjami realizującymi projekty finansowane z Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych w zakresie zagrożenia uzależnieniem od komputera i Internetu adresowanymi do dzieci i młodzieży. (dowód: akta kontroli, str. 73-104)

Z udzielonych przez Dyrektora Poradni wyjaśnień wynika, że na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego działa Stowarzyszenie Świętokrzyskie Towarzystwo Zapobiegania Patologiom Społecznym *Kuźnia*, w którym działa Rodzinna Poradnia Profilaktyki i Terapii Uzależnień. PPP informuje rodziców lub pełnoletniego ucznia o udzielanych przez Stowarzyszenie formach pomocy. (dowód: akta kontroli, str. 109) Bożena Kargul wyjaśniła ponadto: *nie byłam zapraszana do współpracy, ale wykorzystuję każdą sytuację do podejmowania współpracy jeżeli jest przydatna dla klientów Poradni i pracowników. Jako przykład podam: poradnia w 2015 r. otrzymała osiem egzemplarzy książki pt. „Uzależnienia behawioralne u dzieci i młodzieży. Rozmowy z ekspertami”. Książki wydano wszystkim pracownikom merytorycznym. Publikacja była współfinansowana ze środków Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych.* (dowód: akta kontroli, str. 106, 109)

Działania w szkołach w zakresie bezpieczeństwa w sieci i profilaktyki uzależnień, w tym także od mediów elektronicznych, prowadzono w ramach statutowej działalności Poradni. Była to profilaktyka uniwersalna, obejmująca całe klasy uczniów, zgodnie z zapotrzebowaniem zgłoszonym przez dyrektorów szkół. Warsztaty dla uczniów odbywały się w trakcie jednej godziny lekcyjnej (45 minut), co wynikało z potrzeb i możliwości organizacyjnych szkoły. (dowód: akta kontroli, str. 15-53, 67-72)

Bożena Kargul, Dyrektor PPP wyjaśniła: *Nauczyciel Poradni wyjeżdżający do szkoły jest tam do dyspozycji: realizuje lekcje profilaktyczne, edukacyjne, jest do dyspozycji rodziców, nauczycieli, pedagoga szkolnego czy ucznia. (...) to rodzice również decydują o tym, czy lekcje szkolne mogą być wykorzystywane na zajęcia z psychologiem-pedagogiem Poradni. Najczęściej wskazują na godzinę wychowawczą jako tę najbardziej odpowiednią na realizowanie zajęć profilaktycznych.* (dowód: akta kontroli, str. 393-397)

Prelekcje dla rodziców na terenie szkół również stanowiły odpowiedź na zgłoszone zapotrzebowanie, zatem poinformowanie rodziców pozostawało w gestii szkoły. Najczęściej przyjętą formą współpracy były konsultacje dla rodziców w zorganizowanych punktach konsultacyjnych oraz organizacja prelekcji podczas szkolnych wywiadówek. (dowód: akta kontroli, str. 67-72)

Liczba zajęć profilaktycznych prowadzonych w szkołach dotyczących tematyki nadużywania mediów elektronicznych była niewielka i stanowiła odpowiedź na małe zainteresowanie dyrektorów szkół. (dowód: akta kontroli, str. 67-72)

Bożena Kargul, Dyrektor Poradni wyjaśniła, że problem nadmiernego korzystania z Internetu i urządzeń multimedialnych wśród dzieci i młodzieży narasta. W ocenie Dyrektora Poradni, nikłe zainteresowanie działaniami profilaktycznymi ze strony dyrektorów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w kontrolowanym okresie, spowodowane było realizowaniem w powiecie ostrowieckim Projektu *Bezpośrednie wsparcie szkół i przedszkoli poprzez wdrożenie zmodernizowanego systemu doskonalenia nauczycieli w powiecie Ostrowieckim w latach 2013-2015*. W projekcie tym, nauczyciele Poradni wspomagali szkoły poprzez organizację (raz w miesiącu) punktów konsultacyjnych we wszystkich przedszkolach, szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych. Założeniem tego projektu było m.in. realizowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli zgodnie z zapotrzebowaniem szkoły, placówki. (dowód: akta kontroli, str.105, 107-108, 288-297)

W zidentyfikowanych w trakcie kontroli NIK 38 przypadkach uczniów, u których ujawniono problem nadużywania Internetu, komputera i innych urządzeń multimedialnych, udzielano następującej pomocy i wsparcia:

- wyłącznie psychoedukacja, wskazówki wychowawcze i zalecenia dla rodziców w wydanych opiniach (14 uczniów);
- zalecenia sformułowane w opinii i propozycja ponownego kontaktu z Poradnią lub badań kontrolnych (sześciu uczniów);
- objęcie socjoterapią i współpraca z pedagogiem szkolnym (2 uczniów);
- propozycja udziału w indywidualnej psychoterapii w Poradni (dwóch uczniów);
- zalecenie kontaktu ze specjalistą terapeutą uzależnień, specjalistą neurologiem, psychiatrą dziecięcym, a także w przypadku dzieci i młodzieży, którym wydawano orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem - zalecenie objęcia terapią uzależnień i oddziaływaniami profilaktycznymi, socjoterapeutycznymi w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii lub Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym (10 uczniów).

W pozostałych czterech przypadkach, problem dzięki psychoedukacji rodzica (dwóch uczniów) oraz poprzez umieszczenie w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym (dwóch uczniów) został „wygaszony”. (dowód: akta kontroli, str. 267-280, 284-287, 298-334)

Analiza szczegółowa spraw, w których zdiagnozowano problem nadużywania komputera lub Internetu wykazała, że wszyscy rodzice (opiekunowie prawni) objęci zostali psychoedukacją, instruktażem. W przypadku dzieci młodszych, w ocenie pracowników pedagogicznych Poradni, nie zachodziła potrzeba kierowania do dalszej pomocy specjalistycznej, wystarczające były bowiem wskazówki wychowawcze udzielane rodzicom. U jednego z 38 dzieci, u których wystąpił problem zagrożenia e-uzależnieniem, przeprowadzono test przesiewowy i poszerzony wywiad. (dowód: akta kontroli, str. 281-283, 298-392)

Z udzielonych przez [...] ⁷, psychologa w PPP wyjaśnien wynika, że kwestionariusz ten przygotowała osobiście na podstawie informacji zawartych w dostępnej w Internecie publikacji autorstwa dr. n. med. Bohdana T. Woronowicza. Pytania te nie odnosiły się do kryteriów diagnostycznych obowiązujących klasyfikacji ICD-10 lub DSM-V i służyły wyłącznie do poglądowego rozeznania w sytuacji ucznia. (dowód: akta kontroli, str. 398-400)

U pozostałych dzieci symptomy uzależnienia identyfikowano w oparciu o wyniki badań psychologicznych oraz poszerzony wywiad z dzieckiem lub rodzicem. (dowód: akta kontroli, str. 298-392)

Bożena Kargul, Dyrektor PPP wyjaśniła: *Zróżnicowane podejście pracowników pedagogicznych Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej do ucznia wykazującego symptomy zagrożenia uzależnieniem wynika z braku ujednoczenia systemu pomocy*

⁷ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 2058, ze zm.) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska inspektora. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

dziecku lub pełnoletniej młodzieży (...) Udziałając pomocy dziecku zagrożonemu e-uzależnieniem każdy pracownik merytoryczny Poradni świadczy pomoc na miarę swojej wiedzy i doświadczenia. Wydaje się, że na terenie powiatu ostrowieckiego nie ma specjalistycznych placówek zajmujących się tylko tym problemem, czyli możliwości terapii uzależnienia od Internetu. Dorosłą młodzież „kierujemy” (...) do Poradni Zdrowia Psychicznego w Ostrowcu Św., gdzie psycholodzy-psychoterapeuci mogą młodemu uczniowi pomóc lub pokierować. W naszej Poradni zatrudniona na ½ etatu psycholog psychoterapeuta realizuje psychoterapię zawsze w skomplikowanych sytuacjach – często bez zwłoki. (...) Najbliżej jednak proponujemy specjalistyczne ośrodki w Kielcach: Poradnia Zdrowia Psychicznego Dla dzieci i Młodzieży w Kielcach, Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy, Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Morawicy, Centrum Psychoterapii w Staszowie „Promedic” ul. Mickiewicza 24, Ośrodek Leczenia Uzależnień San Damiano – Chęciny; Proponujemy również MOS w Cholewiance blisko Kazimierza Dolnego, który w opinii rodziców dzieci ma dobrą opinię w zakresie terapii uzależnień (NZOZ), Oddział Zaburzeń Nerwicowych w Garwolinie, który w opinii rodziców też ma dobrą opinię. (dowód: akta kontroli, str. 263-266, 395-396)

Dyrektor Poradni wyjaśniła także: Poradnia ma nikłe możliwości kierowania uczniów uzależnionych do placówek zajmujących się specjalistycznym leczeniem. Tylko własne poszukiwania miejsc, ośrodków, gromadzone przez lata informacje o szkolnictwie specjalnym, m.in. dla młodzieży uzależnionej. Brak zupełnie informacji o systemie leczenia dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim, w Polsce. Mimo iż Ostrowiec Św. jest dużym miastem w naszym województwie, to brak jest wsparcia młodzieży uzależnionej. Brak lekarzy specjalistów w zakresie psychiatrii dziecięcej, specjalistycznej psychoterapii. Ponadto, w ocenie Dyrektora stan zatrudnienia w stosunku do potrzeb środowiska jest zbyt mały. (dowód: akta kontroli, str. 107-108)

Skrajnym przykładem braku wsparcia dla młodzieży uzależnionej jest chłopiec, który wielokrotnie przebywał na oddziale psychiatrii dziecięcej, a u którego zdiagnozowano m.in. uzależnienie mieszane, tj. od alkoholu, narkotyków, dopalaczy, leków (w danych o przebiegu choroby już w 2011 r. znajdowała się także informacja, że dziecko wiele godzin spędza przy komputerze). Z wywiadów z rodzicami i badań przeprowadzanych w Poradni wynikało, że chłopiec już jako pięcioletek cały dzień mógł spędzać przed komputerem i bardzo go to pobudzało, na zakaz czy ograniczenie już w wtedy reagował agresywnie. Chłopiec uwielbia komputer i w domu jest spokojny tylko jeśli rodzice pozwalają mu na korzystanie z komputera, interesuje się TV i Internetem. W oparciu o zgromadzony materiał dowodowy oraz dokładne rozeznanie sytuacji chłopca, Sąd Rejonowy w Ostrowcu Św., orzekł o zastosowaniu wobec chłopca środka leczniczego w postaci umieszczenia go w zamkniętym zakładzie leczenia uzależnień i skierował go do Wojewódzkiego Szpitala dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Lubiążu (na oddział odwykowy o wzmocnionym zabezpieczeniu dla młodzieży). Z protokołu Zespołu Orzekającego z 2 grudnia 2015 r. wynika tymczasem, że najbliższy termin przyjęcia przypada w 2019 r. Możliwe jest natomiast przyjęcie chłopca do ośrodka rehabilitacji i terapii psychiatrycznej dla osób z podwójną diagnozą (tj. w Szpitalu Mazowieckim w Garwolinie) za dwa miesiące. (dowód: akta kontroli, str. 327-332)

Z wyjaśnień [...] ⁸, psychologa i psychoterapeuty w Poradni wynika, że nadużywanie komputera, gier, Internetu jest traktowane jako jeden z problemów współwystępujących lub towarzyszących innym trudnościom dziecka czy nastolatka. Oferowana pomoc, jest skierowana do uczniów z takimi trudnościami w funkcjonowaniu, które mogą stanowić podłoże lub mogą być związane z zagrożeniem e-uzależnieniami, np. problemy emocjonalne, problemy w relacjach z rodzicami i rówieśnikami, zaniżona samoocena, problemy z zachowaniem. Wsparcie dziecka w Poradni polega na:

⁸ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 2058, ze zm.) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska inspektora. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

- 1) przeprowadzeniu w miarę możliwości jak najszerszej, kompleksowej diagnozy trudności bądź sytuacji problemowej;
- 2) przygotowaniu i zrealizowaniu adekwatnych form pomocy psychologicznej i pedagogicznej na terenie Poradni (np. udzieleniu porady wychowawczej, przeprowadzeniu rozmowy psychologicznej, objęcia dziecka terapią indywidualną lub grupową);
- 3) ewentualnie przekierowaniu dziecka do poradni specjalistycznych.

W praktyce dziecko, które np. wydaje się nadużywać Internetu, ale jednocześnie ma problemy w innej sferze funkcjonowania, zostanie objęte pomocą, mającą na celu przede wszystkim poprawę funkcjonowania tej sfery.

[...] ⁹ wyjaśniła ponadto: *W mojej opinii nie ma żadnego wyodrębnionego systemu pomocy dzieciom zagrożonym e-uzależnieniem, ale dzieci te otrzymują pomoc w Poradni, są obejmowane „ogólnym” systemem wsparcia dzieci i młodzieży z problemami psychologiczno-pedagogicznymi, którego celem może być poprawa funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego, społecznego itd.* (dowód: akta kontroli, str. 400)

Jako główną trudność w zakresie możliwości oddziaływań na terenie Poradni, [...] ¹⁰ wskazała przeprowadzenie diagnozy, zarówno indywidualnej ucznia, by adekwatnie zaplanować dalsze postępowanie terapeutyczne czy wsparcie, jak i konkretnej grupy uczniów (np. na terenie szkoły), w celu przygotowania odpowiedniego zakresu oddziaływań profilaktycznych. Diagnoza jest bowiem kluczem i pierwszym etapem do prowadzenia jakichkolwiek innych form pomocy. Kolejną trudnością jest współpraca z rodzicami, zwłaszcza tymi nieświadomymi zagrożeń. Ponadto [...] ¹¹ wyjaśniła: *Na terenie powiatu ostrowieckiego nie ma specjalistów zajmujących się psychiatrią dziecięcą ani terapią uzależnień u dzieci, co zmusza rodziców do poszukiwania pomocy dla swoich dzieci poza powiatem i stwarza dodatkową trudność w skutecznym rozwiązaniu problemu.* (dowód: akta kontroli, str. 400-401)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej
działalności

1. NIK zwraca uwagę, iż nie jest znana skala problemu, jakim jest zagrożenie związane z nadużywaniem komputera, Internetu i innych urządzeń multimedialnych. Oferta Poradni winna być odpowiedzią na potrzeby uczniów. Nie posiadając rzetelnej informacji o skali tego problemu, zaprojektowanie adekwatnej do potrzeb oferty jest utrudnione.

2. NIK zwraca także uwagę, że mimo narastającego problemu nadmiernego korzystania z Internetu i urządzeń multimedialnych wśród dzieci i młodzieży, Poradnia nie korzystała dotąd z możliwości przystąpienia do Ogólnopolskiej Koalicji na rzecz Bezpieczeństwa Dzieci w Internecie ¹² ani włączenia się w obchody tzw. *Dnia Bezpiecznego Internetu*. Przystąpienie do *Koalicji* zapewniłoby Poradni dostęp do bieżących informacji o prowadzonych działaniach, możliwość udziału w szkoleniach, konferencjach, możliwość uzyskania dofinansowania podejmowanych inicjatyw oraz posługiwania się bannerem na stronie internetowej. W kontekście braku na terenie powiatu ostrowieckiego placówek

⁹⁹⁹ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 2058, ze zm.) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska inspektora. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

¹⁰¹⁰ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 2058, ze zm.) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska inspektora. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

¹¹ Na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2015 r. poz. 2058, ze zm.) i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922) NIK wyłączyła jawność informacji w zakresie imienia i nazwiska inspektora. Wyłączenia tego dokonano w interesie osoby fizycznej.

¹² Koalicja istnieje przy Polskim Centrum Programu *Safer Internet*, utworzonym przez FDN i Naukową i Akademicką Sieć Komputerową, a jej celem głównym jest rozpowszechnianie wiedzy na temat bezpiecznego korzystania z zasobów Internetu przez najmłodszych użytkowników sieci.

specjalistycznych, zapewniających możliwość terapii uzależnienia od Internetu, zasadnym wydaje się zintensyfikowanie działań w sferze odziaływań profilaktycznych i wczesnego reagowania w tym obszarze.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹³ kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Kielcach.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania
uwag

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kielce, dnia lipca 2016 r.

Kontroler:
Marzena Baradziej
specjalista kp.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Kielcach

Dyrektor
Grzegorz Walendzik

¹³ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096, ze zm.